

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Szerkesztőség:
hova a lap szellemi részét illető minden
küldemény intézendő N.-Péterfia utca
348 szám.

Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven.
Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja:
100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig
80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Kiadó hivatal:
hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden közlemény és küldemény inté-
zendő, Kis-Csapó-utca 373. sz.

Győry Vilmos emlékezete.

Kihez, mig élt, oly szívesen vonzódtunk, hogy-
ne vonzódtunk volna ahoz halálában is, gyászra-
vatalán sem látva magunk előtt mást, mint az élő
Győry Vilmost, ki mindenkor csak nyájas mosoly-
lyal szép arcán jelent meg előttünk?!

A dicső pályatárs, a kedves lantos, a drága
ároni családfő nincsen többé, — eltemettük őt
Budapesten ez év ápril hava 16-ik napján, 3 hóval
bevégezett 47-ik életéve után.

Született Győrött 1838. január 7-én; Székács
superintendens oldala mellett eltöltött segédlel-
készi működése után, 1862-ben lett Orosházának,
a legnagyobb magyarnyelvű ág. hitv. ev. egyház-
nak papja. Ugyanakkor lépett házasi frigyre fő-
pásztora leányával és utóbb ennek lelkesi utóda
lett Budapesten, hol csak 9 évig lehetett a mienk.

Mint Luther, ő is előbb jogi pályára lépett,
de szíve őt az egyház szolgálatába vonzotta. Mint
Luthert tulfeszített munka közben érte utól a ha-
lál, úgy bizonyodott be Győry Vilmoson az irás
e szent szava: „Boldog az a szolga, kit, mikor el-
jön az Ur, munkában talál,“ — munka közben
dőlt ki az élők sorából.

Szemtanuja valék kimerültségének, mikor
egy izben a déli órákban, intézetekben eltöltött
vallástanítási órák után, lelkendezve rogyott tám-
lásszékebe. Nagy munkáju emberré tette őt a sze-
retet; az a hármasszeretet, melylyel hazáját iro-
dalma mivelésében, egyházát a tiszta evangéliom
terjesztésében, családját a példaadó papi ház eré-
nyeinek gyakorlásában szerette és — mig rá nézve
nappal vala, e munkájában nem ismert határt. Az

éjszaka, melyen senki sem munkálkodhatik többé,
rá nézve ápril 14-én köszöntött be.

Nagy emberek, sejtve közel végöket, őket
jellemző enuntiációkkal végzik be életöket; így
Góthe: „Több világosságot!“ felkiáltással. Az an-
gol nemzet dicséretes szokása, hogy haldokló nagy
emberei, még diplomataitól is, az emberiség örök
javaira vonatkozó végnyilatkozatokat vár. E tekin-
tetben Győry Vilmos is nagy volt a nagyok közt.
A „Néptanítók lapja“ f. é. ápril 8-ik számának
élén olvastuk Győry Vilmos belsejét jellemzett
utolsó nyilatkozatát, husvéti énekét, melyből a
következő sorokat emeljük ki:

„Hatalma nincs életünkön a halálnak, Csak
az lesz por, mi porból vétetett; A test, a vér ha-
bár a sirba szállnak, A lélek él, nem ér enyésze-
tet! A télre jó tavasznak ujulása, Az éjre hajnal-
fénynek hasadása; A tél s az éjjel: ez az elhalás,
Tavasz s hajnal: te vagy feltámadás!“

„Kiket szerettünk s kik szerettek itten, Örökre
a sirhant nem zárja le; Mert életünknek atyja, a
nagy Isten, Nem holtak, ámde élők Istene. Bár a
halál itt válni kész is minket, Meglátjuk újra
kedvesinket; S kikért szemünkben gyászköny
rezgedez, Lelkünk lelkőkkel egyesítve lesz!“

Még friss emlékekben lehet a debreczeni ev.
ref. zsinat tagjainak és magoknak a debrecze-
nieknek Győry, ki, mint a zsinatot üdvözlő ág.
hitv. evang. egyetemes küldöttségnek tagja, meg-
jelent a nyilvános ülésen és az azt követett tár-
sas összejöveten.

* * *
Szívnek embere valál pályatárs, azért fáj a
mi és családod szíve érted!

Nyájad üdvét sziveden viselő, Isten szive szerinti pásztor valál, azért mehetsz a te Urad örömébe!

A szívnek lantosa valál a hármás bércz és a négyes folyam hazájában és mert e hazát nagyon szeretted, — megkoronáztatol az életnek koronájával!

Láng Adolf.

Az én receptem.

A nazarenismus, ez az epidemikus betegség ismét itt fekszik előttünk, az időszaki sajtó bonczoló asztalán. Földidézte vala pedig Madarász Imre ur e lapok 16-ik számában közlött jóakaró sorai által.

Madarász ur közel tanuja lehet e ragályos betegség hódításainak, szemlélheti kártevő terjeszkedését, szuvasító hatását a mi szegény, féltett magyar Sionunkra. Azért is gyógyító szer után néz, melylyel ha radikális kura nem eszközölthetnek is, inficiáló hatásában legalább gyöngítettnek a fekély. S hol keresi a rhabarbarához az ezerjófűvet? A törvényhozás léghuzamos teremében, a vallásügyi miniszter fényesre koptatott előszobájában, az egyházkerület zöld asztalánál és még a presbytériumok kötelességérzetének tarka mezején. És nem találja az ezerjófűvet, mely a nazarenusokat kigyógyítaná, epidemikus betegségeket depressálná, helyhez kötné. A törvényhozás ezt az ezerjófűvet nem kultiválja, — a kultuszminiszter ő kegyelmessége nem találta még föl a tartományt, a honnan importálhatná, — az egyházkerületek nem bírnak magvára szert tenni, — a presbyteriumok, . . . ugyan már miért is keresnék azok!

Denique Madarász ur megállapítván a diagnosist, előáll az ő receptjével, mely a püspöki hivatal laboratoriumában készíttetnék meg; beadatnék a kebelbeli lelkészeknek, lenne jaj tőle a szegény kolporteuröknek, a nazarenismus, — óh az még mindig nem lenne kellőleg orvosolva; mert azt orvosolni már csakis a kormányhatalom orvosolhatja; mi mással, mint egy jókora paragrafikus özönvizzel, mely ha el nem nyeli Kornyt etcaeterát mindenestől, hát agyon sujtja a minden sorából kivillámló „ense recidendum!“

Madarász ur megengedi nekem — mire nézve czikke vége ugy is garanciát nyujt — ha én is oda lépek az asztal mellé, melyen az ő receptjét megírni szives vala.

Igaz, én ma már nem vagyok közvetlen szemlélője ennek az élőldi szektának; de volt alkalmam véle ismerkedni, bajlódni káplánságomnak áldott emlékezetű évadján. Sikerült egy néhány ütközetben diadallal megfutamtani Kornya urat, e szekta bagariahősét; nem egy éjjeli

álmom oda veszett miatta, hányván-vetvén magamban: mi lenne leghatásosabb gyógyító szere ennek az eszelős balgaságnak? Sok furcsának jöttem én akkor nyitjára, a miiket, ha az én receptemet meg akarom írni, röviden el kell mondanom.

Látám vala ugyanis, hogy a nazarenismusnak szülő anyja nem Kornya, de nem is az árva kolporteurök, hanem az a földimádó hitetlenség s arczátlan elkölctelenség, mely magasan hordott fejvel graszszál ma napság itt és ott. Kornya és a kolporteurök csak eszközök s végzetők az, hogy — vak eszközök. Sejtik a célát, de nem ismerik az odavezető helyes utakat, módokat. Jót akarnának; de rosszul akarják. Akarnának hitvédők, bünirtók, emberjavítók lenni; de hitet hirdetve maszlagosítanak, — bünbáratot sürgetve tiltott almákba harapdálnak, — embereket akarván javítani, dölyfösökké válnak a szegények. Nagy fába vagdossák kicsiny fejszójüket. Fölkeresik a bibliát, ezt a nagy erdőt, bele mennek és eltévednek benne. Ott aztán az ő gyermekes fejökkel látnak rémséges rémeket s hogy megvédjék magokat ellenökbe, vágnak egy-egy jó husángot, két kézre fogják és csapkodnak vele jobbra-balra és azt hiszik, hogy ők most már szentek s feddhetetlenek Isten előtt.

Látám vala továbbá, hogy ezekkel földi hatalom hasztalan birkózik; földhöz verheti őket ma, talpra állanak holnap; valamivel nagyobb s hatalmasabb az az erő, mely ezekkel szemben diadalmaskodhatik, mint a milyen kultuszminiszter ur ő exczellentiájától, avagy egyik-másik rendőr-kapitánytól kitelik. Mert isten van ezekkel, az a bálványozott, az a megfoghatatlan erejű, mely Muhamed hivei közül milliokat hányatott kard élére; azért mégis csak Muhamedé az „Aja Sophia“ Isztambulban.

És látám vala végre, hogy ezek az emberek minden egyebet szivesen eltürnek, csak a nagy lármájú, „ex cathedra“ féle beszédeket nem szivelhetik. Azt a szelid, rokonszenves, nyilt arcczal és őszinte szeretettel mondott utbaigazítást tanácsot, mely az álpáthoszt kerüli, meghallgatják, szivesen veszik, latolni nem röstellik.

Mindezeket a f . . . káplánián s az ottani nazarenusok fuladt levegőjü, büzös viskójában szerzett tapasztalaton alapuló ismérveket röviden így előrebocsátva, diagnossommal én is paratus sum és akár meg is irjam receptemet, a mint következik.

I. Hagyjunk békét a legislatiónak; hiszen ha nem lenne is kisebb gondja nagyobb annál, hogy a nazarenusok ellen paragrafusháborút inditson, irott törvény itt nem vezet célhoz. Mennyit értek a „Lutherani comburantur“-féle brutális törvényczikkek velünk szemben? — Annyit, hogy lelkiismereti meggyőződésünk kötelekeit mindig jobban-jobban égették le, s szabadabbá tevék lelki szárnyainkat. Az ellenreformáció csak akkor kezd hódítani,

mikor az ékes száju Pázmánok hallatni kezdik szavukat s tőlünk tanulva iskolákat teremtenek, nyomdákat szerveznek, oktatnak, tanítanak. Jórészt a mi fegyverünkkel vívják vissza elvesztett positiójukat.

Van a nazarenismuskak egy fegyvere: a biblia. Ez ott ő nálok szintolyan, mint gyermeknél az éles kés. Tanítsuk meg őket okosan használni a bibliát — a bibliából. Hadd legyen az ő nekik is olyan hitforrásuk, melynek itala nem bódít, hanem boldogít; értessük meg velök az egyház mai helyzetét, viszonyait, oknyomozólag feltüntetvén, hogy jutottunk idáig, hogy függünk össze a Krisztussal, az anyaszentegyház fejével, mi szerep vár egyen-egyen mindnyájunkra, mint a királyi nép, szent papság tagjaira . . .

De nem a katedrából fogjuk ám ezt elérni, hanem ott azokban a lebujfélékben, földalatti penészes házakban, hol éjnek idejében össze-össze jönnek az atyafiak buzgóságos énekek zengésére s a szent könyv igéinek meghallgatására. Azért

II. bizony egy kis törődéstől, álműző fáradságtól nem kell ám huzódolni tiszteletes uraiméknak, hanem letévén a borostyános csibukot, fölvenni a bibliát és — az apostolok útjára indulni.

Madarász ur is hogy elkeresi az ezerjófűvet mindennütt, a hol irmagul sem kaphatni és azt az ezerjófű termő helyet hogy elkerülgeti, mintha soha hírét sem hallotta volna! A régi jó öregek „cura pastorális“-nak kereszteltek; mi ifjonta lelki atyák „belmisszióknak“ béráltuk.

Uraim! Mért nincsenek a kisebb parókhiák körül nazarénus telepek? Mert lelkész és hallgatók örökös kontraktusban élnek. Miért, hogy a nagy ekklezsiákon évődnek azok a parazyták? . . . Lamennaistól olvastam, hogy: a nagy birodalmak széle szélhűdött. Így a nagy ekklezsiáké. A szívök, az aranyos gombok a toronytetőn, azok csak megfénylenek, élnek; hanem ott künt a széleken, a viskókban olyan nyomoruságos elhagyatottság lakozik, hogy szívfacsarító, a ki látja, nézi. Egyháza, vallása, neve alig juthat eszébe, hacsak az adópréssel nem szorongatják; lelkészt, lelki tanítót nagynéha lát, nem hallja szavát éveken át; hogy okuljon, hogy éljen, hogy járjon jó uton!? Őrizzük az egy bokorba csapott 99 bárányt, pedig ha üznék sem igen szaladna szét, a századikat, a sziklák közé tévedettet vesztire hagyjuk, menjen, a merre szemével lát. Hejh! mikor engem azzal fogadtak azok a tévedező jámborok, hogy: „bezzeg itt van most köztünk tiszt. uram, de ezelőtt hirmondóul sem láttuk“, — úgy éreztem a törődést, de úgy, hogy menten szentfogadás nyilallott át szívemen, lelkemen: fölkeresni a nyáját jó és balsorsban, szájába adni az igét alkalmas és alkalmatlan időben. De ekkor aztán

III. hitünk legyen ám, mely neki mer dőlni a hegy-

nek is, hogy azt megmozgatja; szeretetünk legyen ám, mely erősebb a halálnál s diadalmas, mint a zászlós tábor! Ezek nélkül nem indulhat senki a nazarénusok ellen. De ne is induljon; mert azok csakugyan keresztül vágnak rajta s szégyenbe borítva hagyják el. — És csak ez az a hatalom, mely őket is legyőzi. A hitbuzgó lélek, a szerető szív ereje. Ha már hitetlenséget, erkölcstelenséget és ezeknek undok fajzatjait látják a nagy tömegnél, legyen a lelkész magán és családja élete olyan, hogy csodával határos tisztelet nélkül ne is nézhessen és gondolhasson rá az a proselyta; megéri, hogy engedelem kérni, lehorgasztott fővel, nagy alázattal keresi föl a visszatért bárányt, mint az én édes jó princípálisomat. — De induljon meg csak egyszer a hajsza, úgy a mint Madarász ur is czélozza a nazarénusok ellen, nem lesz előttök senki gyűlöltebb a lelkészi gárdánál, s nyiltan szemébe vágják az Idvezítő szavait: „Arról ismernek meg titeket, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretenditek!“ . . . Beh szépséges egy szatyra leend! . . .

Hosszu receptem már a végit járja.

Mikor én a f. . . nazarénusokhoz el-ellátogattam, hallván hallottam, hogyan mondogaták: „mindig így kellett volna tiszteletes uram!“ S igazuk volt. Csakhogy arra már aztán igazán nem képes egy lelkész, hogy állandóan olyan igát hordozzon az alföldi nagy ekklezsiákban. Mi tehát a teendő?

IV. Méltóztassék a főtiszt. egyházkerületnek effectuálni az állandó káplániák szervezésére vonatkozó esperesi kar véleményét. Új mezők, új munkaterek nyíltak; új erőkre van nagy szükség. Hadd legyen ifju pályatársaink előtt nyitva a szabad szárnyalásra alkalmas munkamező. Tanítani őket a röptülésre bent, már az iskola falán belől, hogy várva várják az időt, mikor tusára kelhetnek Kornya et compmal. Szép és dicsőséges a munka: versenyre kelni a hit és szeretet szent zászlaja alatt. A princípálisok szives buzditása, tanácsa, példája mellett hitbuzgó, lelkes Timotheusok sokat fognak tenni a nazarenismus fattyuhajtásai lemetszegetésére.

És akkor nem kell bántani a szegény kolporteuröket, nem kell mozgósítani a kapitányi hivatalok fogdmegeit, nem akadnak hitmárttyrok a nazarénusok közül; de lesznek megtért gyermekei az egyháznak, olyanok, a kikben a lelki erő erősebb és a szív tisztább, mint 99 igazban, a kik nem szükölködnek megtérés nélkül.

Ime „az én receptem!“ . . . Tisztelettel ajánlom minden nazarénussal bajlódó nagytiszteletű férfiu beceses figyelmébe. Én úgy tartom, nem kell messze keresni a patikáját; elkészítheti kiki önmaga, csak a hozzá való ezerjófűvet találja meg.

F. Varga Lajos.

A Tiszántuli Egyházkerület közgyűlése.

(Folytatás.)

Azt hiszszük, hogy egyházkerületi közgyűlés még igen ritkán tartatott oly óriási érdeklődés, oly feszült és kitartó figyelem mellett, mint az, melynek, április hó 25-én és 26-án Debreczenben voltunk részesei. Mondhatjuk, hogy városunk e két napon az ország kiváló érdeklődésének volt központja s ha nagy politikai lapok is hasábra terjedő tudósításokat táviratoztattak innen magoknak, csakugyan fontos lehetett az a tárgy, mely itt szőnyegen forgott.

A gyűlés tagjai teljes számmal voltak együtt s a díszterem karzatai tömve valának, mikor április 25-én d. u. fél-két óratájban szőnyegre került az 1884. november 17—24-ig tartott konventi gyűlés jegyzőkönyvének 60. száma alapján a püspökök és főgondnokok főrendiházi képviselésének nagyfontosságú kérdése. E végből mindenekelőtt felolvasztattott az illető jegyzőkönyvi szám, mely a 64-ik számmal együtt tudvalevőleg a konvent azon óhajának ad kifejezést, hogy a főrendi háznak ne csak a hivatali idejőkre nézve legidősebb három püspökünk és főgondnokunk, hanem mind az öt püspök és főgondnok tagja lehessen.

Olvastatott ezután a tiszáninnyi ev. ref. egyházkerület 1884. szept. 21—23-án tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből kivonatilag megküldött következő javaslat: „Miután köztudomású dolog az, hogy az államkormány, a felsőház rendezésénél, a protestáns vallásfelekezeteknek valamely módon leendő képviseltetését is czélozza; ez az ügy pedig, már csak lehető következményeire való tekintetből is, a legmélyebben érinti egyháztársadalmunknak ugy közigazgatási életét, mint azt a maga egészében eddig átható elveit:

Azért egyházkerületünk, ezen okok miatt, méltán megvárja a magas kormánytól, hogy ez irányban, a felekezetek előleges meghallgatása nélkül, nem fog a törvényhozás elé törvényjavaslatot előterjeszteni. Egyházkerületünk ebbeli határozata, hozzájárulás végett, a testvéregyházkerületekkel is közölni rendeltetett.“

Majd a debreczeni egyházmegye, lapunk mult számában közölt s oly értelmű indítványa, hogy az ev. ref. egyház felsőházi képviseltetésének jogát csak az esetben kívánja gyakorolni, ha mind az öt püspöke és főgondnoka a felsőházban helyet nyer s a felső-szabolcsi egyházmegye 1885. márcz. 18—19-én tartott gyűlése jegyzőkönyvéből 72. sz. a. kiadott következő javaslata olvastatott: „Tekintettel azon körülményre, hogy az újra alakítandó főrendiházban ev. ref. egyházunk is képviseltetni szándékolatik; tekintve hogy a már elvben létező vallásegyenlőség ellenére csak 3 püspöke és 3 főgondnoka fogna behivatni a főrendiházba, mely szándéknak semmi reális indokát találni nem lehet; tekintve, hogy midőn a törvényhozás eddigi mellőztetésünket, sérelmünket akarja orvosolni ugyanakkor meghallgatásunk nélkül nemcsak egyházunk egyetemének erkölcsi súlyát és népesség arányát nem veszi kellő méltánylatba és azt jogosan megillető figyelembe, hanem megsérti a már 1848-ban kimondott nagy elvét a vallásegyenlőségnek is, mely azt követeli, hogy a főrendiház szervezésénél lélek számaránylag képviseltessék felekezetünk

a római katolikus felekezetek püspöki képviselőihez viszonyítva: mindamellett tekintettel azon körülményre, hogy ez ügy már a törvényhozó testületek előtt azon stádiumban van, hogy rövid időn törvénynyé emeltetése várható s arra, hogy kívánalmaink teljes keresztülvitelét, egyházunk egyetemének felhívása folytán való sulybavetése által eszközölhessük: kellő időnk nincs; tekintettel végre a létező viszonyokra: mondja ki egyházmegyei közgyűlésünk: hogy ez időszerint belenyugszik abba, a mit a Convent e tekintetben határozott, hogy t. i. magyarországi ev. ref. egyházunk minden püspöke s főgondnoka tagja legyen a főrendiháznak, oly kijelentéssel azonban, hogyha csak 3 püspökünknek s 3 főgondnokunknak adatnék meg a felsőházi tagság joga a többiek kizárásával: egyházunk képviseltetését a főrendi táblán semmi szin alatt nem óhajtjuk.

Ezen indítvány elfogadtatván, a főtiszteletű egyházkerületre felterjesztetni s külön lenyomatban a magyarországi összes egyházmegyék és kerületekkel pártolás végett közölni rendeltetik.“

Ezen alapokra helyezkedvén a gyűlés, megindult a nagy, magas hullámokat verő, de egyszersmind emelkedett szellemű vita, melynek folyamán többen hangsúlyozták, hogy itt nem politikai pártok küzdenek egymással s csakugyan jól is esett a legtöbb szónoknál látnunk, hogy az egyháza iránti forró szeretet adja ajkaira a szót s tudja ezt méltányolni nézetellenesénél is.

A vitát Lukács Ödön, felső-szabolcsi esperes nyitotta meg, meleg hévvel tartott beszédben ajánlván elfogadásra az egyházmegyéje által benyújtott javaslatot.

Utána az azon nap reggelén Debreczenbe érkezett Tisza Kálmán miniszterelnök, mint a nagy-szalontai egyházmegye gondnoka szólalt fel s mély figyelemmel kísért, többször élénk helyeslésekkel találkozott beszédében, reflektálva előtte beszélt szónok szavaira is, ama panaszzal szemben, hogy a kormány a protestáns egyház megkérdezése nélkül tette meg javaslatát, megjegyzi, hogy azt kívánni, hogy minden törvény megalkotása előtt mindazok meghallgattassanak, kiknek érdekeit az érinti, annyi volna, mint minden törvényhozást lehetlenné tenni. Különben is azért ülnek a protest. férfiak a törvényhozási testületekben, hogy ott az egyháznak, felfogásának, érdekeinek is az országos érdekek keretén belől érvényt szerezzenek. Nem a népesség száma volt a protestáns egyház képviselésének megállapításánál irányadó. Ez nem is lehet helyesen; de ha már ez a szempont felhozott, megkívánja jegyezni, hogy ha a három protestáns felekezet képviselőinek számát vesszük tekintetbe, ugy az arány e szempontból is kedvezőnek mondható. Irányadó azonban nem ez volt, de a következő elv:

A katolikus, görög-katolikus és nem-egyesült egyházak minden egyházmegyéje egy egyén (a püspök) által van képviselve a főrendiházban. Ennek megfelelőleg minden javaslat, mely e kérdésben 1867 óta készült, egy tag által akart képviseltetni minden protestáns egyházkerületet.

Egyik az öt püspök, másik az öt főgondnok felvétele által. Miután azonban ez az eljárás sérti az egyházi és világi elem egyenjogúságának elvét, a jelen törvényben az eddig kontemplált öt tag helyett hat vétetett föl: három egyházi és három világi. Így a jelen törvény ez irányban tulment minden korábbi javaslaton és sérelmesnek egyáltalán nem mondható. Utalás történt a protestáns egyház dicsó

multjára. Ebben nem lát a szónok példát arra, hogy az egyház egy diszes és hasznos jogot, melylyel megkínálták, visszautasított volna. Kéri az egyházkerületet, hogy ne tegye ezt most sem, hanem térjen napirendre a beadott indítványok felett. (Élénk helyeslés.)

Tisza indítványa így hangzott: „Mondja ki a főtiszteletű Közgyűlés, hogy a convent határozatát tudomásul véve a főtiszteletű Tiszán-inneni egyházkerület, valamint a debreczeni és a felső-szabolcsi egyházmegye határozata felett napirendre tér.“

A következő szónok Kiss Albert volt. Kijelenti, hogy sérelmesnek tartja a törvénynek a ref. egyház képviseltetésére vonatkozó intézkedéseit. Sérelmesnek tartja azt, hogy a ref. egyházat nem kérdezték meg a képviseltetésre nézve. A csonka képviseltetést az egyház sarkelveivel ellentétesnek tartja, mert az megszakítja az egyöntetűséget. Hosszabb indokolás után a következő határozati javaslatot terjesztette be: „Mint hogy az egyetemes konvent, mint az egyetemes magyar ref. egyház képviselője és főhatósága, 1884. november havában tartott ülésének 60 sz. a. határozata szerint, helyén valónak látta főrendiház új szervezése tárgyában nyilatkozni, egyszersmind reá mutatott azon tényre „hogy a magyar ref. egyház századokon át az egyházkerületekben alakult meg s tömörült egyházi testületekké, sőt ma is, egyházalkotmányilag kimondott s tényleg életbe lépett egyetemessége mellett is főleg egyházkerületeiben él s nyilatkozik leghatározottabban s annál fogva törvényhozási képviselője is csak egyházkerületekre s azoknak egymásközi egyenjogúságára alapítható és pedig annyival inkább, mert a főgondnokok és püspökök nem az egyetemes egyház által, hanem egyházkerületenként választatnak s így egyik sem tekinthető más — mint egyházkerülete illetékes képviselőjének.“

Mint hogy a konventnek ezen idézett érdemleges nyilatkozata kellő figyelembe nem vétetett s a főrendiházba az öt püspök és öt főgondnok közül csak a hivatalában legidősb három-három hivatik meg;

Mint hogy a törvényhozásnak ezen ténye sem az egyházkerületek, sem azok egyházi főnökei teljes jogegyenlőségével és főleg egyházalkotmányunk alapelveivel meg nem egyeztethető:

Mindezeknél fogva egyházkerületünk a konventtől elvárja és kéri, hogy az 1884. november havában tartott ülésének 60 sz. a. határozata szerint, magyar ref. egyetemes egyházunknak a főrendi házban csak hivataluk szerint legidősb három-három püspöke és főgondnoka által leendő képviseltetési jogát igénybe nem veszi. Egyszersmind ezen határozat, hozzájárulás végett a testvér egyházkerületekkel közölni s a konventre felterjesztetni rendeltetik.“ Beadják: Thaly Kálmán, Uray Imre, Könyves Tóth Kálmán, Szóke János, Szabó Károly, Csernák István, Kiss Albert, Isaák Dezső, Kiss Áron, Szarka Boldizsár.

Tisza István válaszol Kiss Albert beszédére. Kerülni óhajt minden olyan megjegyzést, mely távolról is politikai czélokra tüntetne fel; mert lelkéből utál minden olyan törekvést, mely politikai czélokért feláldozza az egyház érdekeit. Kérde: vajjon az egyház érdekében cselekszünk-e akkor, midőn a nyújtott kedvezményt nem vesszük igénybe? és ha azért, mert nem küldhetünk öt püspököt, csak hármat a főrendiházba, inkább egyet se küldjünk? Bocsánatot kér

a triviális hasonlatért, de ez ép olyan, mint mikor a durczás gyermek azért, mert nagyobb darab kenyeret nem kap, eldobja a kisebbet.

Uray Imre újabb álláspontra helyezkedik s azt mondja, hogy akkor sem engedné meg a képviseltetést, ha minden püspök bemehetne a főrendiházba. Püspökeink — ugyan — szegények, nagy fizetést nem adhatunk nekik; így a kormányra szorulóknak. Pedig a szónok ismeri ezt a kormányt, mely egy garast sem ad, hogy hasznát ne huzza és bizonynyal presszionálná a püspököket, ha segélyezné őket. Nem engedheti meg, hogy trójai falovak hurczoltassanak be, melyből ellenségeink fognak kiugrálni.

Thaly Kálmán a Tisza Kálmán beszédére tesz észrevételeket. Mint történész állítja, hogy a reformátusok soha sem voltak képviselve a főrendiházban és a református egyháztörténelem nagyjai hasonlóképen úgy gondolkodtak, mint ő és elvtársai: hogy a hierarchiát megteremtetni engedni nem lehet, pedig ez odavezetne. Episkopális egyházat nem akar és nem talál örvendetes tény abban, ha a főrendiházban a református egyház képviseltetik. Ez az ősi erkölcsök megmástitását jelenti. Az erdélyi fejedelmek voltak akkora kálvinisták, mint Tisza Kálmán, még sem jutott eszükbe, hogy a reform. püspököket az országgyűlésbe bevigyék. Nem helyesli a szónok, hogy a főrendiházban legyenek református püspökök és az sem helyes, hogy katolikus püspökök ott vannak. Ha a reformátusok magukat nem képviseltetik, az nem törvényellenes egyszerűen csak egy jognak igénybe nem vétele. Különbözik mig a reformátusokat csak részben engedik be a főrendiházba, addig a katolikusok a főrendek módosítása szerint kettővel megszorították a klérust, mint azt a 4. szakasz 6 pontja igazolja. Fáj neki, hogy mig Eötvös katolikus létére az anketten megkérdezte képviseltetésükre nézve a református egyházakat, addig akadt az egyháznak saját fiai között egy, a ki ezt nem látta szükségesnek és így meggyaláztatást teremtett. Ha Tisza Kálmán komolyan akarta volna a ref. egyház valamennyi püspökét bevinni, bevihette volna. Tisza Istvánnak hasonlatára megjegyzi, hogy az a kis darab kenyér maszlagos. Végül a szónok azt adja elő, hogy a reform. képviselőknek a főrendiházban milyen megalázó hely lesz a kardinálisok és a katolikus püspökök háta mögött, az ajtón kidobott és az ablakon becsusztatott zsidók mellett. Pártolja Kiss Albert határozati javaslatát.

Következett volna Várad Gábor, de az idő előrehaladottsága következtében többen szavazást kívántak. Mások a tárgyalásnak öt órakor való folytatását óhajtották.

Tisza Kálmán indítványozza, hogy a tárgyalás holnap délelőtt folytattassék. (Általános helyeslés.) Mint hogy azonban az ő itt maradása kétséges, engedelmet kér arra, hogy a hallottakra még ezuttal röviden néhány megjegyzést tehessen.

Azt hiszi, hogy a kérdés feletti vitát befejezni nem volna kívánatos, mert ha többen szólni akarnak, annak módja nincs, nem is lehet, hogy megakadályoztassék. — A közgyűlés szives türelme mellett a mondottakra röviden három észrevételt tesz. Egyik az erdélyi országgyűlésre vonatkozik. Igaz, hogy ott a világ legnagyobb protestánsai voltak, de kérdezze meg Thaly ur az idősebb erdélyiektől, hogy ott még az utóbbi időben is presbyterianizmus nem volt, hanem igen is világi elem tulsulya az egyházi elem

háttérbe szorításával. (Vályi: Ugy van! Többen: Igaz!) Második megjegyzése az, hogy nem kettővel szaporodott a kath. egyház férfiainak száma, hanem a címzetes püspökök kihagyása által 20-al lett kevesebb. — Harmadszor Kiss Albert ur beszédében még arra is figyelmeztet, hogy „Ki fogja fizetni a püspököket?” Hát igaz, hogy a törvény első szövegezéséből lehet ilyesmit következtetni, de a megváltoztatott szöveg szerint ez is ki van törölve. Az, hogy a kormány fizessen, sohasem volt benne. Ezt a szónok is visszautasítaná. Biztosíthatja az egyházkerület közgyűlését, hogy ha kimondatnék, hogy az egyház nem akarja magát képviseltetni, azért baj, kellemetlenség senkitől sem lenne, de fogna történni egy, és ez a legveszedelmesebb — t. i. nevetségessé lével. (Helyeslés.)

Az április 26-iki közgyűlés, tekintettel az isteni tiszteletre — féltizenegy órakor vette kezdetét s d. u. 3 óráig tartott, mely idő alatt még mindig a protestánsoknak a főrendiházban való képviseltetésének ügye forgott szőnyegen.

Első szónok Várady Gábor volt. Ugy tapasztalja, hogy azok, kik a prot. egyháznak a főrendiházban való képviseltetését diffikultálják, két pártra szakadnak, csak abban értenek egyet, hogy e képviseltetési forma a jelen alakjában egyikőjüknek sem kell. Az egyik rész a megadott jogot minden időre, a másik csak bizonyos feltételek mellett utasítja vissza. — Az elsőt, — bármely okon alapuljon is, megérti, bár nem helyesli. — Azonban figyelmezteti ezeket, hogy az, a ki ignorálja a világ fokozatos előhaladását s elzárkózva tétlenségre kárhoztatja magát, az általa képviselt ügynek nem válik hasznára, sőt az elmaradásnak minden káros következményeit viseli. Kik, a prot. egyházzal lévén szó, így cselekednek, súlyos felelősséget vállalnak magokra, midőn izgatnak oly törvény ellen, mely a haladásnak megfelelőleg új jogokat ad az egyháznak. Ő nem akar ilyen felelősséget vállalni magára. Egy tegnapi heves, kemény hang beszédére reflektálva, kijelenti, hogy annak bizonyos részének hangja szokatlan egyházkerületi közgyűlésen; az oly hang az ügynek nem használ, sem a tanácskozás objektivitását nem tiszteli; és e helyre átültetése sem a multtal, sem a prot. szellemmel nincs összhangzásban. (Helyeslés) Mi azok nézetét illeti, hogy a nyert jog csak akkor gyakoroltassék, ha a konvent nézete teljesül, Thaly Kálmán ellen felhossa, hogy az általa tegnap idézett erdélyi példák ma már csak történelmi becsesl birnak, s ma gyakorlatba nem vehetők. Thaly mint historikus tudhatja, hogy a reformtörekvések csak lassan, fokozatosan sikerülnek. A r. kath. püspökök főrendiházi tagsága sem mint deus ex machina jött létre. Kérde Thalytól, vajjon a mi becses autonómiaink is birt e kezdettől fogva a mai körvonallal; vajjon Bocskai, Bethlen és Rákóczy azt a jelszót hirdették-e, a mit Thaly, hogy vagy minden, vagy semmi; az ő politikájuk nem az aut-aut politikája volt. Jelszavuk volt: nulla dies sine linea; haladtak előre a körülményekkel. Mi se feledjük: *nunquam retrorsum* — Thaly politikája pedig tagadhatatlanul retrograd. Mi épen az ellenkezőnek köszönhetjük, hogy itt állunk, a hol most, hogy virágzik egyházunk s szíve mélyéből hiszi, hogy virágozni is fog az idők végeig. Tovább polemizálva Thaly tegnapi beszédével, állítja, hogy püspökeink a kört, melybe a főrendiházi új szervezete állítja őket, minden külső fény nélkül is be fogják tölteni, s kiérdemlik ama tekintélyt és becsültetést ott is, mely állásuknál és szellemi erejüknel fogva őket méltán megilleti. Kiss Albert indítványát a felső-szabolcsi egyház-

megye indítványa paraphrasisának nevezi. Rámutat ama bizonyos darab kenyérre, melyet dr. Tisza István tegnap hasonlatként, de igen találólag felhozott, melyet Thaly már megmérgezve állított éber esze elé. Szólvogy van meggyőződve, hogy főgondnokainkat és püspökeinket azon tény, hogy az autonómia iskolájában nőttek fel, s szelleme átment vérökbe, megóvja mindentől, még a megmaszlagosítástól is. Végül ugy ismeri Thaly Kálmánt, miszerint igazságszeretete nem fogja megtagadni, hogy Bocskay, Bethlen, Rákóczy érdemeinél, kik ezeket fegyverrel szereztek, nem kisebbek azok, miket Tisza Kálmán a béke fegyvereivel szerzett a magyar nemzetiség és kultúra érdekében. (Zajos helyeslés. Thaly Kálmán közbe szól: nem lehet azokat összehasonlítani!). Pártolja Tisza indítványát.

Nagy Lajos mikespercsi lelkész s tanácsbíró hosszas beszéd után Kiss Albert indítványához csatlakozott azon hozzá-tétellel, hogy a püspökök és főgondnokok mindaddig ne menjenek be, míg a főrendiház születési jogokon alapul.

Ritoók Zsigmond Nagy Lajos ellen tagadja, mintha a püspökök bemenetelével episkopálistól lehetne tartani. Ahhoz uradalmak kellene. Azt is mondják, hogy majd háttérben fognak ott szorulni; a kinek a parlamentárizmus jövőjében erős hite van, ezt nem mondhatja. Tekintélyöket és tiszteltetésüket a szellemi erő adja meg, nem pedig a piros bársony szék. Épen Thaly mondta, hogy büszkeségünkre szolgálhat az, ha papjaink szellemi erőiket a képviselőházban is érvényesíthetik. Hát mennyivel inkább örvendhetünk annak, ha püspökeink a főrendiházban helyet foglalhatnak. A kormány helyzete igen nehéz volt e kérdésnél, miután a kath. dioecesisek egy-egy püspök által vannak képviselve, míg nálunk az egyházkerületek kettős elnökséggel birnak; a számarányra is tekintettel kellett lennie. Különben az ő nézete szerint a mostani főrendi törvény mellett a püspökök és főgondnokok nem az egyházkerületeket, hanem az egyetemes egyházat képviselik. Ha hat helyet ad a törvény, ezt is elfogadja; hogy — ugy mondja — ezen talpalatnyi földről folytassuk a foglalást. Tisza Kálmán indítványához csatlakozik.

Ujfalussy Sándor tagadja, mintha a superintendenciának joga volna az összes törvényhozás által meghozott törvényt perhorreskálni. Furcsa helyzet lenne az nálunk, ha minden javaslat tárgyalása előtt a felekezetek és nemzetiségek fel lennének szólítva véleményadásra. Lengyelországban egy secta vetőjoga az ország romlását idézte elő. Protestáns hite és lelkesültsége nevében járul Tisza indítványához.

György Endre Thaly ellen beszélve, felhossa, hogy Thaly elakarja választani az egyházat és államot. Ezen szándék se nem kalvinista, se nem historikus; a mint ezen állítását maga Kálmán példája és az erdélyi fejedelmek kora igazolja. Bevallja, a mit már a konventen is kifejezett, hogy neki aggályai voltak egyházi szempontból az iránt, ha minden püspök és főgondnok bemehetett volna a főrendiházba; miután akkor azok választásánál mindig tekintetbe vették volna az egyház-községek a napirenden levő politikai kérdéseket s ezekre tekintettel állították volna fel a jelölteket. De a jelen alakban senki sem tudja a választásnál, hogy évek mulva, mikor a püspök vagy főgondnok mint egyike a három legidősebbeknek bemehet, minő politikai kérdések merülnek felszínre. Nem tartja helyesnek az államtól való idegenkedést; az egyház részéről leghelyesebb politika az állammal kezdet fogni. Pártolja Tisza indítványát.

Tatabajdi Károly kimélni akarván az időt, eláll szólás

jogától s kijelenti, hogy Tisza Kálmán indítványához csatlakozik, mint szintén Szabó János is, ki az állam iránti bizalmatlanságot a mi felekezetünkhöz tartozó államférfiak iránti bizalmatlanságnak tekinti.

Tatár János heves beszédben támadván meg azokat, kik az egyházba bevitték a politikát, pártolja Tisza indítványát.

Kiss Áron óhajtaná, hogy még egyszer kérdeztetnék meg a konvent, hogy abban a nézetben van-e most is, melyben volt s csak majd akkor kellene kifejezést adnunk meggyőződésünknek. Azt hiszi, hogy az a nézet most sem változott.

Némethy Lajos Tisza Kálmán indítványához csatlakozik; Szőke János úgy mutatja be magát, mint a tiszta zsinat-presbyteri alkotmány és autonomia rendithetlen hívét; azt állítja, hogy e püspökök a zsinatba a népképviselési elv ellenére mentek be. A mi a püspökök és főgondnokok főrendiházi tagságát illeti, azt szükségesnek tartja, csak hogy választás útján történjék az. Kiss Albertet pártolja. Révész Bálint Szőke János észrevételeire válaszol. Lukács Ödön után, ki személyes kérdésben emelt szót, Tisza Kálmán a következő beszédet mondotta:

Én főtiszt. egyházkerületi közgyűlés (Halljuk!) mindenekelőtt, nehogy kivételt láttassam tenni, azt az egyszerű kérdést vetem fel, habár tegnap kétszer is szólottam e tárgynál, nem tudva, hogy ma még itt lehetek-e, szorosán megillet-e vagy nem a szabályok szerint a szólás?

Vályi János főgondnok kijelenti, hogy szóló tegnap másodszer csak személyes kérdésben emelt szót, tehát a szólás megilleti.

Ha méltóztatnak szabályszerűleg megengedni, bátor leszek igen röviden egy pár észrevételt tenni. Mindenekelőtt szabad legyen megjegyeznem azt, hogy igaz, hogy a felső-szabolcsi traktusnak az a határozata, mely tegnap felolvastattott, nem tárgyalatik most, s mely a konventre nézve azon szempontból nyilatkozik, hogy nem volt joga hozzászólni a szóban lévő tárgyhöz. . . . De nem kevésbé igaz, hogy a mint köztudomású dolog, közvetlen indítvány történt az iránt, hogy a konventre bizassék ezen ügy és azután mégis megvonni akarni a konventtől a jogosultságot, azt csakugyan homlokegyenest ellenkező dolognak tartom. Nem tudom én, hogy nem elérhető-e — nem is keresem az okokat, — hogy azon indítvány, melyet Kiss Albert terjesztett be, több szavazatot kapjon; az insequentiát azonban semmiféle dialektika ebben a tekintetben elmagyarázni nem fogja. A mi már a továbbit illeti, furcsa megjegyzéseket is hallottam itt, sőt talán a felső-szabolcsi egyház indítványában is befoglaltatik ez a consequentia, hogy milyen veszélyes, ha bemennek püspökeink a főrendiházba, de az eléggé kimagyarázattott, hogy a mi főtisztviselőink a felsőházba ne menjenek be, s mély sérelmet látnak a jelenlegi számarányban, mert ha tiznek kellene bemenni, miért csak hat megye be? Ha már veszedelem van a többen, akkor bizonyára kevesebb a veszedelem 6-ban, mintha 10 megye be. (Derűtség.) Dehát kell, hogy még egy tévedésre figyelmeztessenek; itt egyházkerületi képviselést emlegetnek sokan, bocsánatot kérek, pedig a ki figyelemmel kísérte ezen törvényjavaslat vitáit, láthatta volna, hogy nem arról van szó, hogy egyes egyházkerületek képviseltessenek, hanem szó van arról, hogy miután más felekezetek főhivatali méltóságai ott ülnek, a vallás és jogegyenlőség alapján a magyarországi protestáns hitfelekezetek legelső tisztviselőinek is ezen helyzet által adott jognál fogva, ott kell ülniök.

Nem köszöném meg, mint protestáns ember, azt az

ajándékot, a melyet úgy kapnánk, mint a hogy azt sokan akarták; sokan akarták azt, hogy képviselőket magok válasszák külön az egyházkerületek. Főtisztelt egyházkerületi közgyűlés! ez a legrosszabb volna, bevinni a mi egyházunk kebelébe a politikai harcot és háborút; nem bánom más téren, de ha azt akarjuk, hogy magyar protestáns és országos protestáns egyházunk legyen, egyházunk beléleletébe az egyéni küzdelmet beleplántálni nem lehet.

De abból is hallottam argumentálni, hogy a főrendiházban való képviselést jelen tervezet szerint azért is veszélyes, mert a katolikus papság nem tett ellene kifogást s így nem lehet jó ránk nézve. Bocsánatot kérek, főtisztelt egyházkerületi közgyűlés, én egészen mást látok ebben, azt, hogy a katolikus főpapság, mely a múlt század végén, de sőt 1848-ig minden egyes lépést, melyet a protestantizmus a jogegyenlőség felé tett, hatalmasan teljes erejével ellenezett, a jogegyenlőség és szabadelvűség szempontjából igen fontos lépést tett. Jele ez az idők azon szellemének, mely — álljanak elő bár benne ingadozások, de mégis előbbre megy, gyors léptével magával ragad mindent.

Ha 1844-ben ily kedvező jelenséggel a klérus részéről nem találkozunk, ez 1885-ben már szükségét érezte ily szabadelvű ténynek. E körülmény bizonyára ránk nézve semmi veszélyest nem rejt magában.

Főtiszt. egyh. közgyűlés! hogy a demokratiko conservativ egyházszervezet micsoda? (Szőke János esperes tett ilyenről említést) nem értem, azonban arra, hogy a prot. autonomiát és a prot. jogokat védeni fogom, megesküdtem én is, megesküdtem főtisztelt püspök urral együtt; hogy ezen eskümet megtartottam és megtartottuk, hivatkozhatom reá; a mit ellenem felhoznak, az nem egyéb, mint a levegőnek nagy szavakkal való megterhelése. (Zajos helyeslés) Tehát, főt. egyh. kerületi közgyűlés, nem fogok ezek felett vitatkozni. A mint minden meggyőződést, úgy a nagytisztelt ur meggyőződését is tisztelem, de egyuttal figyelmeztetem, hogy az a törekvés, mely a püspököket és főgondnokokat képviselést útján akarja zsinatba küldeni, nem helyes. Ismétlem, a mit tegnap is mondtam, hogy nem szükséges hozzá semmi elszántság, hogy valaki azt mondja, hogy nem kell nekünk ezen dolog, senkit érte bántani nem fogok. Ha az el nem fogadást egyes egyének elfelejtik is, de mégis megmarad egy, a nevetségessé lével, mely az egyházat fogja sujtani. Ezt tenni az egyházzal nem szabad. (Hosszsan tartó zajos éljenzés.)

Ezután Kiss Albert, élt a zárzó jogával, s beszédében bonczkés alá vette a vita folyamában felhozott ellenérvek nagy részét.

Kiemeli, hogy a vita alatt az indítványa ellen felhozott érveket két csoportba lehet sorozni. Első azon csoport, mikor az ellenezetű szónokok mindannyian azon vádat hangoztatták, Váradtól le Tatárig, hogy e terembe és az egyházi életbe politikát vonszolunk be. Minden más állításuk kisebb nagyobb mérvben igaz, de ez egy alaptalan vád.

Tényállás ugyanis következő: tárgyalás alatt van két indítvány. Egyik a felső-szabolcsi, másik a debreczeni egyházmegye indítványa. Elsőnek indítványozója, Lukács Ödön köztudomás szerint független, a másikkal indítványozója László János szabadelvű párti. Az indítvány lényege mégis egy, t. i. hogy a főrendiházban nekünk nyújtott csonka képviselést el ne fogadjuk. Szóló tehát tiltakozik az ellen,

hogy ő és a vele egy véleményen lévők, ily gyanúsításokkal folytonosan támadtatnak, sőt e helyen ily alaptalan vádakkal, oly méltatlanul illetetnek.

Tatár János szenvedélyes kifakadásaira mást nem válaszol, csak azt méltó indignációval visszautasítja. — Másik vonás, mely az ellennézettiek szónoklatán átvonult, az, hogy mindannyian azt állították, hogy a fentebb nevezett két indítvány és szólónak indítványa lényegében egy és ugyanaz, sőt Váradi Gábor annyira ment, hogy azt mondá, hogy szóló indítványa nem egyéb, mint a szabolicsinak paraphrasisa. Szóló részletesen fejtegeti a két indítvány közti nagy különbséget; főleg kiemeli, hogy a szabolicsi indítvány szerint az egyházkerület most véglegesen határozna ez ügyben, míg szóló indítványa sznrint a véghatározat azon konventre bizatnék, mely ez ügyben a kezdeményezést oly dicséretet érdemlőleg megtette s mely az egyetemes egyház nevében nyilatkozni törvény szerint hivatott.

Szóló attól fél, hogy ha az egyházkerületek különböző határozatokat hoznak, megszakad azon látszólagos egység is, melyért már az egyház jogaiból oly sokat áldozott. Nehzteni Ritoók Zsigmondnak azon állítását, mintha ez indítványt pártolók önmagukkal ellentétbe jönnének. Hiszen azok megnyugvást találva a konvent kezdeményezésében, csak következetesek, mikor a véghatározatot is a konventre bizni óhajtották.

De következetlenségbe jutott önmagával éppen Ritoók Zsigmond, ki azt mondotta, hogy a konvent feliratát helyesnek találta és mégis most itten, beszéde végén elfogadja a törvényhozás által adott csonka képviseltetést, mert mint mondá „nem azt keresi, hogy minden egyházkerületünk képviselve legyen, hanem azt, hogy egyházunk egyetemes érdeke képviselve legyen.“

Hozattak fel még kisebb-nagyobb fontosságú érvek többek által; nevezetesen Váradi Gábor azt mondotta, hogy mi a reform terére lépni ok nélkül idegenkedünk s ezáltal kárt okozunk az egyház egyetemének, mert — kérdi — „hogy a prot. autonomiánk birt e csak pár évtizeddel ezelőtt is azon határozott körvonallal, melylyel ma birt?“ Szóló szerint ennek is éppen ellenkezője állott, mert a reformált egyház a folytonos jogfeladások által naponként mindinkább veszti azon határozott körvonalat, a melylyel birt. Ugy hogy ma már méltó felkiáltások hangzanak „hová lett a helyvét hitvallásu egyház?“ Az utózsinat óta tanügyi önkormányzatunk folyton hanyatlik, s hiába mondotta azt Ritoók, hogy ő egyházkerületünk terén a presbyteri rendszer hanyatlásától sem fél s az episcopalis rendszer behozalától mi se félünk, mindaddig míg püspökeinknek uradalmi nem lesznek. Szóló szerint a Ritoók állítása csak egyes egyén magán véleménye, míg ellenben ő mellette három évszázad történelmi tanulsága bizonyít.

A külföldről hozzánk ellátogató, oly tudós férfiak, kik a valódi presb. rendszernek őszinte hívei, már azt sem értik, hogy a mi egyházi főnökeinket miért kell és miként lehet püspököknek nevezni. Az pedig megmagyarázhatatlan, hogy ezen püspökök, miként lesznek majd a mi presb. kormányzatunk keretébe beilleszthetők, ha a főrendiházban helyöket elfoglalván, ezen tény által a főrendiházi tagok méltóságával felruháztatnak.

Lehet a rendszeren csorbát ejteni nemcsak a dominium által, hanem sokkal inkább az elvek feladása, vagy éppen meg-

tagadása által is. — Majd tiltakozik szóló az ellen a vád ellen, melylyel Ujfalusi Sándor őt és társait illette, hogy ők már „nem is az oppozíció, hanem a reakció terén mozognak.“ Hiszen maga a tett indítvány bizonyítja, hogy ők határozottan a zsinati törvények alapján állanak.

Ezért kívánják a véghatározatot s ha a konvent azt határozna, hogy püspökeink a főrendiházba ne menjenek be, azon csak örülni tudnának, de ez nem oppozíció. Ha pedig a konvent azt fogja határozni, hogy menjenek be, e határozatban, bár fájlalni fogná, de megnyugszik. Ez ismét nem reakció. Csoválkodik azon téves felfogáson, mely e teremben a hosszas vita alatt uralkodott. Itt a törvényhozás kötelességeket róv reánk, szóló tudja, hogy azt — törvény előtt meghajolva — teljesíteni tartozunk. De ha — mint jelenleg — a törvényhozás jogot ad annak, kinek részéről a jog adatik, legyen az akár magánember, akár testület, akár maga az egyház; elvitázhatatlanul joga van megfontolni, hogy azon részére adott kiváltságnak élvezete reá nézve előnyös, vagy hátrányos-e s az, ki a részére adott joggal élni nem kíván, éppen úgy nem reakcionárius, mint azon választó, ki választási jogát igénybe venni nem akarja. Nem szóló és nézettársai a reakcionáriusok, mert ők hajlandók volnának bemenni egy oly felsőházba, melynek tagjai a képviseleti rendszer alapján, egészben, vagy részben választatnának, hanem reakcionáriusok azok, kik még ma is a rendi alkotmány elavult terére visszasohajtozva, püspökeinket egy kiváltságolt főrendiházba küldeni hajlandók. — Kérdésbe tétetett, hogy ha szóló és nézettársai így gondolkoznak, miért fejtenek hát akkor ki a kormányuk újabb intézkedései ellen folytonos oppozíciót?

Erre a kérdésre megfelelt és igen örül rajta, hogy az oly erős kormánypárti férfiú, György Endre felelt meg — mikor azt mondotta, hogy „ennek oka bizonyos idegenkedés az állam iránt.“

Hogy ez létezik, szóló nem tagadja. De ennek oka nem személyhez kötött, mert a min. elnök ur, úgy mint szóló, mai és holnap is így mulandó is. De az állam és az egyház örök. Éppen ezért visszautasítja szóló azon nyilatkozatot, melyben Szabó János esperes itten, e helyen, a min. elnök ur iránt bizalmi szavazatot nyilvánít. Szóló bizalmatlanságot itt nem nyilvánít, mert annak itt sem ideje, sem helye, mert ez lenne aztán a politikának valódi behurcolása e terembe. De igenis, elősmeri, hogy amaz idegenkedés az állam iránt, melyet György Endre jelzett, ő benne is él. Ennek pedig oka az, hogyha innen Debreczenből elindulunk megnézni, hogy az 1848. 20. t. cz. ez országban miként valósult: fájdalommal fogjuk tapasztalni, miszerint alig léptünk ki a debreczeni határból, már ott találjuk Nagy-Létán, Kokadon, Álmosdon, Bagamérban és így faluról-falura tovább, azon abnormis helyzetet, hogy 4000, 2000 és hasonló lélekszámú reformált egyház mellett ottan van a görög-keleti egyháznak Létán nagyobb számu, de a többi helyeken alig 100, 200 lelket számláló gyülekezete és ezen kised gyülekezeteknek templomait, pompásnak nevezhető paplakait az állam építteti. Lelkészeik évnegyedenként az állam adópénztáraiból fölveszik congruáikat, míg ellenben a sokkal nagyobb és népesebb egyházak magok kénytelenek minden kiadásaik terhével viselni.

És miért? azért, mert nem oláhok, és mert magyarok és pedig kálomista magyarok. — S az a magyar állam, melynek területén ily jelenséggel találkozunk, mit ad azon magyar ref. egyh. kisebb községeinek is? Azt, hogy a nélkülözéssel küzdő létai egyháznak szegény lévitáját, a ki egyszers-

mind tanító is, megfosztja az állami nyugdíjintézet jótéteményeitől, de azért úgy rajta, — mint azon egyházon, évenként a 6—6 frt gyámintézeti évi tagsági díjt beexequálja. Szóló más terekről sok és hasonló példát hozhatna fel, de a rekrimináció terére lépni nem akar.

Ezt is azért hozta fel, hogy hangsúlyozhassa e helyen. ha azt akarják, miszerint a György Endre által jelzett idegenkedés megszűnjék, akkor az államnak kell őszintén és határozottan az annyit üldözött és küzdött ref. egyház felé közeledni. De ezen közeledésnek nem olyannak kell lenni, a milyennel napjainkban találkozunk, mikor az állam azt mondja „ime ez vagy amaz, általam szorongatott középiskoládnak segélyezésére évenként adok ennyi vagy annyi ezer forintot, de jer te egyház, irjuk meg a szerződést, azon összegért mit és mennyit adsz fel a te iskolai autonómiádból?”

Ez azon eljárás, mely bennünk az állam iránt amaz idegenkedést szüli és méltán szüli. De ha az állam ellenkezőleg járna el és őszintén közelitene hozzánk, akkor igenis, igazsága volna György Endre urnak, ki azt mondotta, hogy az államot visszautasítani bűn lenne.

De ma, mikor még azon őszinte közeledés meg nem történt s mindaddig, míg az meg nem történik, képtelenség azt mondani, a mit Thaly Kálmánnal szemben György Endre mondott, hogy t. i. a Thaly K. által itt kifejtett álláspont sem nem historikus, sem nem kálvinista. Hogy Thaly Kálmán, kiről még azt is mondotta, hogy „historikusnak tartja magát,” historikus-e: azt megítélni nem György Endre hivatott, hanem az a tudós társaság, mely már nagy számu kötetet tevő munkáit koszoruzta, megjutalmazta és kiadta; az hogy Thaly Kálmán és az ő álláspontja kálvinista-e, megbirálhatja elfogulatlanul bárki, a ki multját ösmeri és a ki hallotta, hogy jelenleg is zsinati törvényeink alapjára állott, zsinat-presbyteri kormányzatunk tisztaságának megóvásaért kelt küzdelemre.

Ezek előrebocsátása után kijelenti szóló, hogy indítványát az általa hallott érvek által megczáfolni nem látván, továbbra is nemcsak fentartja, hanem elfogadtatni kéri. Kéri annyival inkább, mert azon érv, a melyet Tisza Kálmán itten felhozott, hogy ne féljünk, mert ha csak 6 megyen be a főrendiházba és nem 10, ez reánk nézve csakis kedvező: mert ha egyh. főnökeink közül „három megméltelyeztetik is, megmarad egy az önök kedve szerinti“ — ez szólót megnyugtanni nem képes.

Nem képes pedig azért, mert az nem érv, csak egy bírálat alá sem vehető, olyan szójáték, mely derűtséget okozhat, a mint az övéi közt itt okozott is, ámde egy min. elnöktől jövő ily nyilatkozat szólót nem hogy megvigasztalná, de inkább méltó fájdalommal tölti el. Azért kéri indítványának elfogadtatását, hogy ezen ügy véghatározat végett a conventhez tétessék át. És ha az a convent, a mint ő óhajtja és reméli, azt határozna, hogy egyházunk a főrendiházba ne menjen, ő tiltakozik a min. elnök azon kijelentése ellen, hogy azon határozat „egyházunkat nevetségessé tenné,” mert a convent csakis egy oly joggal kívánna élni, a mely jognak élvezete egyházunk egyetemére nézve, — szóló meggyőződése szerint — csak vészhozó lehet. Ismételve kéri indítványának elfogadását.

Szavazására kerülván sor, elnök feltette a kérdést, hogy elfogadja-e a közgyűlés Tisza Kálmán indítványát? Igen vagy nem!

A névszerinti szavazás eredménye a következő: I g e n n e l szavaztak: Szeremley József, Degenfeld József gr.

Szabó János, Ritoók Zsigmond, Bernát István, Fráter Imre, Székely Károly, Horthy István, Várady Gábor, Ujfalussy Sándor, Széll Kálmán, Tisza Kálmán, Sápó Sámuel, Balogh Ferencz, Némethy Lajos, Ármós Bálint, György Endre, Simonffy Imre, Tabajdy Károly, Soltész László, Lengyel Imre, Miklovicz Bálint, Tatár János, Kovács Ferencz, Dr. Hajnal István, Csillag Lajos, Nadányi Miklós, Szentpály Jenő, Segesváry József, Balogh Ambrus, dr. Tisza István, Csiky Lajos, Tüdös János, Joó István, Sáfrány Péter, Dr. Kovács Sándor, Elek Lajos és Tóth Sámuel. N e m m e l szavaztak: Peterdy Károly, Uray Imre, Szőke János, Lukács Ödön, Pilissy László, Kiss Áron, Izsák Dezső, Kiss Albert, K. Tóth Kálmán, Beke Mihály, Thaly Kálmán, Vitéz Mihály, Ferge József, Kovács István, Sesztay Károly, Madarász Imre, Biró Lajos, Dr. Farkas Antal.

I g e n n e l szavazott tehát 38, n e m m e l 18; távol volt 18 gyűlési tag.

És így Kiss Albert indítványa elesett s másfél napi vita után a közgyűlés Tisza Kálmán indítványára a tiszán-inneni kerület indítványa, s a debreczeni és felső-szabolcsi egyházmegye véleménye felett napirendre tért.

A felső-szabolcsi egyházmegye másik, Görömbey által fogalmazott indítványa felett Szeremley József és Tisza Kálmán felszólalása után, mivel a zsinati törvényekbe ütközik, szintén napirendre tért a közgyűlés.

Referens.

(Vége köv.)

Válasz Kovács Lajos urnak.

(Folytatás.)

A vallástanítás eredménytelen voltának tudatában s ezen elszomorító tény részbeni beszüntetése czéljából szoltunk és szólunk most is hozzá az ó-szövetségi, vagyis zsidó történetek vallástananyagul a mostani rendszer és alakban való tanításához. Hogy pedig e tekintetben a „Válasz“ írója zárjel közt azt mondja, „habár e bírálat s annak összes érve az idő rövidségére s a körülmények kedvezőtlen voltára zsugorodik is össze,” — ebből az látszik, hogy ő az idő és körülmények hatalmának parancsolni tud, amazt kibővíteni s meghosszabbítani, ezt pedig egészen tetszés szerint, gondolkodás módja és terveinek megfelelőleg alakítani képes. Ha magát ily csodálatos és rendkívüli erővel rendelkezőnek képzei, úgy annak bebizonyítására neveztesse ki magát egyházkerületi kormánybiztosnak, ebben a minőségben aztán joga lesz — hivatásunk és kötelességünk betöltése végett kérdőre vonni, s midőn majd mint ilyen minőségben köztünk megjelen, közvetlenül fogjuk előtte feltárni az idő és körülmények kényszerítő voltát, mely most egyáltalában nem kedvező a történeti fejlődés alapján tervezett vallástanításra s az azzal szoros s elválhatlan kapcsolatba hozott zsidó nemzeti és zsidó férfiak speciális eseményeinek e téren való felhasználására. — És mi ünnepélyesen ki is jelentjük, hogy egyházkerületi kormánybiztosi működésében minden tehetségünkkel közre fogunk munkálkodni arra, hogy az ezen nyilatkozatában kicsinylett, sőt semmibe vett idő és kedvezőtlen körülmények hatalma elenyésztetvén, népiskoláinkban a keresztyén vallás tanítása az általa egyedül helyesnek és czélszerűnek állított történeti fejlőd-

dés s zsidó történetek alapján úgy rendeztessék be, a tanterv és tanítási módszer úgy vitessék keresztül, hogy a krisztusi tanok, a keresztyén vallás, főleg az ev. reform. egyház hitágazatai, az új-testamentomi szertartások ismerete és jelentősége oly mértékben és alapossággal gyökeresztessék meg a növendékek lelkében, mint azt egy igaz ev. reform. lelkész, sőt más, magát érdeklő egyháztag is — habár csak óhajtsásképen is — megkövetelheti. Míg ez meg nem történik, míg $\frac{1}{4}$ százados tapasztalatainkkal nagy hanggal bár, de mégis csak elvont elvek, s tiszteltetelműtő ugyan, de külföldi s így a mi falusi népiskoláink nevelési viszonyairól gyakorlati ismerettel aligha bíró poéták, filozófusok és theologiai tanárok egyes kiszakasztott mondatai állítatnak szemben, addig saját közvetlen, a tényekből megállapított nézetünket és véleményünket megdöntöttnek nem ismerjük el, s elfoglalt álláspontunkat feladni nem fogjuk, s most vagy bármikor erősen hangoztatandjuk, hogy minden olyan történeti fejlődésre alapított tananyag vagy tanalak, — legyen bármily konkrét, — mely nincs a keresztyén vallásos és erkölcsi életre egyenes és szoros vonatkozással és elvitázhatlan jótékony hatással, népiskoláinkban a vallás-tanításnál szükségképen kevesbitendő és lehetőleg mellőzendő — és mi már évtizedeken átvonuló hivatalos teendőink és vizsgálatainkból szerzett tapasztalataink folytán ilyenekül ismertük fel s ilyenekül tartjuk az ó-szövetségből kiválogatott speciális zsidó történeteket.

„Az alkalom és az idő kedvezőtlen voltáról érvelés élet, — mint alább látni fogjuk — teljesen elveszi a népiskolai tanterv, melynek 1-ső és 2-ik lapjaira hivatkoznak ugyan a bírálók, de már a 3-ik és méginkább a 28-ik lapjára — legalább mostanában — úgy veszem észre, elfelejtettek ráfordítani, — így folytatja gunyolódó irmodorát tovább a „Válasz“ írója. Ez észrevevése egy kissé hiányos s a valóságnak egyáltalában meg nem felel, s hogy egyedül rozszakarattól származik, azt rögtön bebizonyítjuk. Hogy ezelőtt, vagy mostanában mennyit és mikor forgattuk a tantervet, azt mi és környezetünk — kikkel a népnevelés terén tényleges és közvetlen érintkezésben állunk, — tudhatják legjobban, s ha nem forgattuk volna, nem is lett volna sem jogunk, sem bátorságunk hozászólani ehhez az ügyhöz; de hát hagyjuk a multat s nézzük a jelent, nevezetesen a hivatolt népiskolai tanterv 3-ik lapján egyszerűen elvannak számlálva azon ó-szövetségi történetek s az azok közé beékelte kérdések, melyeket egy 6 tanítóval bíró népiskola III-ik osztályában tanítani kell, s hogy cikkünkben nem mindet számláltuk elő, melyek itt kijelöltek, annak oka az, mert mi a II-ik és III-ik osztály számára kimutatott történetekből említettünk fel némelyeket, a 4-ik lapot pedig érinteni sem akartuk, azon az új-szövetségi történetek vannak előszámlálva a velök összekapcsolt kérdésekkel. A 28-ik lap az egy tanítóval bíró népiskola tantervét tartalmazza s a III-ik osztállynál a következő ó-szövetségi történeteket írja elő: „Kain és Ábel“, „Ábrahám“, „Izsák és fiai“, „József története“, „Mózes“, „Egyiptomból kijövetel“, „Józsue s Kanaán elfoglalása“, „Dávid király“, „Absolon“, „Salamon, templom építés“, „Két ország“, „Fogság“. „Fogságból visszatérés“. E szerint a 6 és 4 tanítóval bíró népiskolában épen azon ó-szövetségi történetek jelöltek ki, mint az egy tanító vezetése alatt álló 6 osztályu népiskolában. És mi már azt nem tudhatjuk, mivelhogy a tanterv

3-ik, 28-ik s mondjuk hozzá 20-ik lapján sincs előírva, avagy kijelentve, hogy az 1-ső és 2-ik lapon előadott irányelvek s tanmódszer csakis a 6 tanítóval bíró népiskola I-ső osztályánál alkalmazandó és kötelező, de már az ugyancsak ezen iskola III-ik osztályánál, valamint a B) tanterv (20 lap) két-három tanítóval bíró 6 osztályu, s végre a C) tanterv (28-ik lap) egy tanító vezetése alatti 6 osztályu iskolában, — ama szerintünk általánosan kötelező irányelvek alkalmazása és a tanmódszer keresztülvitele alól a tanítók felvannak oldozva; a midőn az ott közbeirt kérdésekre akarna hivatkozni a „Válasz“ írója, határozottan kijelentjük, hogy azok úgy, a mint oda írva vannak, nem helyettesítik a tanterv 1-ső és 2-ik lapján lefektetett eljárási módozatot, mert ha a megértetés, a gyermeki értelemhez alkalmazott rövid magyarázat s felvilágosítás stb. elmarad, az eredmény csakugyan az lesz, a mit a tanterv is kifogásol s mi is megakadályozni óhajtanánk, t. i. az értelem nélküli könyvnélkülytetés.

Peterdy Károly,
esperes.

(Folyt. köv.)

Sütő Kálmán,
főjegyző.

Válasz Csiky Lajos tanár urnak.

Becses lapja 15-ik számában szives volt az én — Pongrácz Géza debreczeni könyvkereskedőnél megrendelt anyakönyvi kivonatok ügyében tett — kérdező levelemre válaszolni. Engedje meg szerkesztői elfogulatlanságától remélnem, hogy az ellenvéleménynek is helyt adva, öngazolásomra szolgáló ezen néhány sort becses lapjába fölveszi.

Nem tartom ugyan annyira érdemes dolognak a kérdéses ügyet, hogy felette polemiait szándékoznám folytatni; annyival inkább, mivel a polemianak oly vonzó ereje levén, mint az u. n. „trevi fontana“-nak, — végéremehetetlen positiókra vezetne. De mert a dolognak az igazsági oldala olyan, mely könnyen félreértésekre és kellemetlenségekre adhatna alkalmat: nagyobb világosság kedvéért szükségesnek találom befelelni.

Elsőben is azon nyomtatványoknak a használhatóságát, melyeket a „Debreczeni Prot. lapban“ ajánlott a Nagytiszteletű ur a lelkészeknek, én — mielőtt kifogásoltam volna, igenis, megvizsgáltam. Mert azon kívül, hogy fel sem lehet tenni kicsinységünkről, hogy hübele-balázs módjára depravatiót csináljunk valamely dologról, — épen apropos kaptam a körjegyzői hivataltól egy átiratot, hagyatéki, illetve örökösödési ügyben, melyre kivonatot kellett készítenem. Azon melegében feltűnt használhatatlansága a nyomtatványoknak, mert hiszen tudjuk, hogy ily kivonatoknál leglényesebb a „törvényes és törvénytelen“ rovat, ettől függ a hagyatékhozi jogosság. A másik nem annyira lényeges, de mégis szükséges a keresztszülők rovata is. — És épen ezek nincsenek benne. A „vallás“ rovatra jól mondta a Nagytiszteletű ur által megkérdezett árvaszéki jegyző, hogy nem szükséges. E szerint tehát ez is azt mutatja, hogy a mi lényeges, nincs benne, a mi pedig nem, — az benne van. Azt mondja Nagytiszteletű ur, hogy ha az állam által kiadott VIII. számú családi értesítő mintájának rovatain ez a záradék: „az anyakönyvekkel teljesen öszhangzó“ igaz, — miért ne lehetne igaz az árva és hagyatéki iveknél a „szóról-szóra“ megegyez. Ezt tagadom és azt mondom, hogy egyiknél sem igaz; mert ha a leglényesebb rovatok hiányoznak

belőle, hogy lehet arra ráfogni, hogy szóról-szóra egyez az az eredeti anyakönyvvel, még ha „h o z z á é r t e n é n k” is az elhallgatottakat? Igy azt hiszem, a világi hatóság nehezen igazodnék el rajtok!

Továbbá azt mondja Nagytiszteletű ur, hogy ha az ily kiadvány elég Debreczenben, miért nem elég Fekete-Ardón? Hja! bizony sok nem elég és jó másutt, a mi Debreczenben az. Ott vannak a többek közt a liturgiai formák, a melyekhez pedig szentségtelen kezeknek sem tóldani, sem elvenni azokból nem volna szabad; mily eltérés van közöttünk szabadossá fajult szabad egyház hivei között! Ezeknek egyöntetősége érdekében e lapok hasábjain csak legközelebb is szó emeltetett. Vagy ott vannak az ünnepek. Debreczenben ugyebár elég 2 nap, míg három-négy megyében ne tartaná meg csak a lelkész a harmadik napot is, lenne anathema!? Vagy legközelebb ezen ügyre vonatkozólag: a világi hatóság, melynek különben is sok ingyen szolgálatot teljesítünk, nekünk akárhányszor visszaküldené s küldi is, ha nem a szükséges rovatok szerint állíttatnék ki a kivonat. Az Debreczennek szerencséje, ha nem küldik vissza! Avagy azon közmondás, hogy a dongó átrepül a pókhálón, míg a legyet megköti, nem-e világosító példa?

Továbbá zokon esik Nagytiszteletű urnak, hogy én a „szives készséggel” helyett, melegen „ajánlotta” irtam. Kérem, magyarázza meg nekem, mi különbség van e kétféle kifejezés közt? Hiszen a synonym szavakat — úgy tudom — nem szoktuk osztályozni. Aztán félünk mi már az ilyen „melegen” vagy „szives készséggel” ajánlott üzleti dolgoktól, még ha nagy emberek ajánlják is; mert hiszen a „Csillag Anna” és „Brandt Richárd” stb. féle nagy hangu hirdetések is jeles és tudós orvosoktól vannak ajánlva, hozzá még tömérdek hamis és nem hamis bizonyítványokkal ellátva: de vajjon megrendeljük-e azért könnyedén és óvatos ember nem mosolyog-e rajtok egy nagyot? Én hajlandó vagyok hinni, hogy Nagytiszteletű ur jóakaratu ember levén, a Pongrácz Géza kérésére — nem akarván üzletének ártani — ajánlati pártfogását minden utógondolat nélkül kegyesen megígérte, úgy sem követvén el vele égbekiáltó vétet.

Én tehát mindezek után most is azt mondom, hogy a Pongrácz G. által kiadott kivonati minták hagyatéki ügyekben czélszerűen nem használhatók, legalább pótlás nélkül nem. Énnyi a dolog igazsági és lényegi oldalára vonatkozólag. A mi aztán a méltányossági oldalt illeti, engedje meg Nagytiszteletű ur, hogy egy kis kitérésre menjek át.

A „harag rosz tanácsadó”, a ki haragszik nincs igaza, ezen példabeszédeknek csak annyiban van reám alkalmazhatóságok, a különféle felfogások szerint, amennyiben a kérdéses levélben csak a hiábavaló költekeztetés ellen védekeztem; de különben legkevésbé sem vezette harag tolamat. Én legalább azon felvilágosítást kérő levelemben — újabb olvasás után sem tudok felfedezni haragot. Nem is vólt szándékomban sem. — Azonban ha úgy volna is, a Nagytiszteletű ur nem szokott-e haragudni? A harag a nagy embereknek is sajátja. És talán a Nagytiszteletű ur válaszában inkább több a harag, mint az én levelemben. A „hit fegyverére,” igaz, hogy méltán megérdemelten emelt dorongok és fustélyok, melyek az én levelemre nem alkalmazhatók, nem azt bizonyítják-e?

Végre a „si tacuisses” lehet, hogy meghozta volna ré-

szemre a bölcseséget; de Nagytiszteletű urnak is meghozta volna a nyugodtságot, hogy ajánlottjának üzlete nagy keletnek örvend!

Tisztelettel F.-Ardón, 1885. Ápril 21.

Sárkány Lajos,
ev. ref. lelkész.

A fentebbi cikkre csak nagyon röviden válaszolok, mert valóban helytelennek tartanám részemről e vita elmérgesítését. A mi mellékes, vagy a dolog lényegéhez távolról sem tartozó (a „Hit fegyverének” bírálata), mind azt mellőzve, csak arra az igenis fontos kifogásra teszek észrevételt, hogy az általam ajánlott iven nincsen ott a „törvényes” és „törvénytelen” rovat. Valóban nincsen, de ha a szülék rovatába csak az anya neve van beírva, tudja az a polgári közeg, hogy ott törvénytelen ágyból származott gyermekről vagy gyermekekről van szó. Annyit szívesen concedálva, hogy az az iv lehetne jobban is szerkesztve általam, ha elmaradt volna belőle a „vallás” rovat, egyebekben azt még mindig hasznavehetőnek tartom s mint ilyet továbbra is szívesen ajánlom.

Csiky Lajos.

Szilágyi Lajos emlékezete.

Sok jeles, derék embert ismertem az u. n. régi gárdából, kiknek elhalásuk fájdalmasan esett nekem; talán azért, mert mindig szeretetet, kegyeletet éreztem a régi gárda jelesei iránt, kik nem a mai nagyratörő, hanem a régi elmaradottnak bélyegzett világban születve, épen úgy tudtak jelesékké lenni, mint lesznek ma azok, kiket végzetük ilyenekké lenni enged; Szilágyi Lajosnak, a régi gárda szintén egyik tagjának halála, különösebben fájdalmasan hatott reám; talán azért, mert ő legközelebb állott hozzánk, mint egyházmegyénk esperese, miénk volt legközelebről, mi éreztük közvetlenül azt a valóban ritka szeretetet, melylyel oly nagy mértékben tele volt szive, s melyet mindenütt — mindenki iránt egyenlően éreztetett, a miért mindenütt — mindenki részéről szeretet jutott osztályrészeül; talán azért is, mert a régi gárda ezen jelesének halála, oly váratlanul jött, mint a nem is sejtett vihar, mely nagy hirtelenséggel ered s gyorsan ledönti az izmos csert.

Folyó április hó 9-ik napján, a Máté-Szalkán tartott egyházmegyei gyűlésből, — melyet egész napon át erős kintartással vezetett, — korához képest türehető egészségben távozott haza; édes otthonában is egészségben volt egészen április hó 21-ik napjáig, a midőn még reggel fel is öltözködött s utazáshoz készült az egyházkerületi gyűlésre, de majd nagy hirtelenséggel erőtlenség lepte meg, ágyba esett, erőtlenségei rohamosan fokozódtak, annyira, hogy ezen nap d. u. 5 órájkor a kimulás bekövetkezett reá, szív-szélhűdés következtében. — Isten, az ő régi, szeretettel telt szivü szolgálja iránt megmutatta szeretetét abban is, hogy szép, csöndes halállal vette őt ki az élők földéből.

Szilágyi Lajos, a ki szivébe-szeretetébe zárta egyházmegyéjének mindenik lelkészét, tanítóját, gyülekezetét annyira, mennyire keveseknek juthat a János apostoli kitünő jellemvonást megtestesíteni; Szilágyi Lajos, ki a békeség szent szavait emelte fel mindenütt, lelkészszel, tanítóval, gyülekezettel szemben annyira, mennyire keveseknek lehet a szintén apostoli jellemvonást megtestesíteni: ma már a gebei ev. ref. egyház újabb temetőkertjének csöndes lakója.

Temetése április hó 23-ik napján a délutáni órákban történt meg; koporsója felett a gebei ev. ref. egyház templomában, egyházmegyei tanácsbíró és főjegyző Segesvári József kántor-jánosii lelkész ur tartott egyházi tanítást Lukács evangélioma II-ik részének 29-ik verse szerint: „Mostan bocsátod el a te szolgádat Uram! békességgel“; majd a sirhalomnál Lányi Kálmán hodászi ev. ref. lelkész emlékbeszédet, Kocsár Imre gebei ev. ref. tanító bucsúbeszédet tartottak; az a sirhalom a békesség emberének bizonyonnyal békés nyugalmat adand; a szeretet emberét pedig, a sirhalomtól távozva is, bizonyonnyal szeretet fogja követni a jó emlékezetben, a minthogy ezzel távozatott onnan, a megjelent kebelbeli 19 lelképásztor, kebelbeli 14 tanító és sokra menő gyülekezeti tag. — Béke legyen sirhalomán. szeretet veled jó emlékezésünkben!...

Életrajzát a zsinati Emlékkönyv következőkben őrzi: „Szilágyi Lajos — ref. lelkész Gebén — Szatmármegye-s a nagy-károlyi egyházmegye esperese született 1814. nov. 5. Nyir-Megyesen — Szatmármegyében, hol atyja lelkész volt; édes anyja Simai Mező Juliánna volt. — Elemi tanulmányait odahaza, gondos atyjának vezetése alatt végezve, Sárospatakra vitetett, hol a gymnasiális osztályokat járta nagy szorgalommal s kitűnő előmenetellel. — A felsőbb tudományok hallgatására Debreczenbe ment át Patakról 1828. nov. 1-én. — Megfutván akadémiai pályáját, mint akadémikus rektor ment ki Gebére, hol akadémikus rektorságának leteltével 1841-ben helyettes lelkészül is megválasztott, s e minőségben töltött egy évet, 1842-ben a gencsi egyház választotta meg őt rendes lelkészül; de itt alig töltött egy évet, midőn a gebei egyház tisztelte meg bizalmával az akadémiai rektorság s helyettes lelkészség ideje alatt megismert és megkedvelt ifju papot, ki e megtisztelő bizalomból eredt meghívást elfogadta, 1843. ápr. 3-án visszazállított Gebére; hol ez idő óta működik, mint közszeretnek örvendő lelkész, mint hűséges lelképásztor. — Az egyházmegye is felkereste őt bizalmával s 1860-ban tanácsbírájává, majd 1866-ban espereséül választotta meg. — Ez utóbbi hivatal teendőit végzi ma is nagy pontossággal. — A zsinaton egyházmegyéje megbízásából jelent meg s szorgalmasan vett részt a tanácskozásokban, hosszas működésének tapasztalati útján szerzett ismereteivel téve hasznot a közügynek.“

Máté-Szalka, 1885. Április 24.

Papp Arthur,
ev. ref. lelkész.

Különfélék.

A Tiszántuli egyházkerület legközelebbi mult közgyűléséről való tudósításunk több fontos cikket kiszorított lapunk mai számából. Azt hisszük, megbocsátanak tisztelt olvasóink azon eljárásunkért is, hogy e tudósításunkban a sorrendtől némileg eltérve, most a gyűlés legfontosabb tárgyát, a püspökök és főgondnokok főrendiházi képviselője ügyének nagy vitáját adjuk, teljesen pártatlan állást foglalva s a lehetőség határain belül elég részletesen. Jövő heti tudósításunkból két tárgyat mégis, mint nagyon közérdekűt, előrejelzünk. Egyik az, hogy az egyházkerületi közgyűlés

kimondta, hogy a lelkészképzési vizsgák ezentúl a nyári közgyűlés idején tartatnak s ezen eljárás az első vizsgára nézve már e nyáron életbe lép. Másik az, hogy az április 28-án tartott egyházkerületi birósági gyűlésen Kecskeméti Ferencz békési lelkészválasztása megerősített. Főként a sok nehéz hányatáson átment fenyves egyház érdekében szívünkben örvendünk e határozat felett.

Szász Domokos bukovinai látogatása. Az andrásfalvi hitközségnek az erdélyi egyházkerület igazgató tanácsához intézett kérelmére Szász Domokos h. püspök ápr. 16-án Bukovinába indult s 17-én d. u. Radautzba ért, hol az indóháznál Kerk Eduard a luth. egyházmegye esperese s az andrásfalvi ref. egyház jelenlegi administratora fogadta. Rövid pihenés után Kerk s a hozzá Plojesten csatlakozott Láng Károly missionarius, s volt andrásfalvi ref. lelkész kíséretében kocsizott Andrásfalvára. Itt a 300 léleknyi magyarság meghatva, a lelkesültég és bizalom jeleivel fogadta a főpásztort, ki az egyházi épületek megtekintése után az iskola tantermében megnyitott gyűlésben emelkedett beszédben fejté ki jövetele célját: lehetővé tenni az egyházközség megállapítását. E célra oly segélyt helyezett kilátásba a bécsi prot. egyházi főtanács s az erdélyi ref. egyházkerület részéről, mely egyesítve az összeggel, melyet a hívek csekély számukhoz s szűk anyagi körülményeikhez képest dicséretes készséggel ajánlottak fel, lehetővé tette egy lelkésztanítói állomás rendszeresítését. Ez egyhangu lelkesedéssel kimondatván, annak betöltését illetőleg a hívek egy szívvel lélekkel volt papjuk Láng Károly mellett nyilatkoztak, s őt — a megérkezéskor is lelkesedéssel s könnyes szemekkel fogadottat — az elrendelt titkos szavazás alkalmával is egyhangulag választák meg. — A hivatalos actus után h. püspök ur Radautzba tért pihenésre, hogy másnap visszatérjen a már megalakult egyházba istentisztelet tartására. Szünlitig tölté meg a kis fatemplomot a nép; ott volt az egész egyházközség, apraja nagyja egyaránt. A buzdító és intó, megható és lelkesítő beszéd Máté VIII. 24. versein épült, buzdítva a magyarság ápolására s a hitben való állhatatosságra. A leg többeket könyekre indító beszédet, megáldás s a papválasztás eredményének kihirdetése követte, mely után a püspök a templomot, majd a hívekkel való hosszas és barátságos beszélgetés után a nép hálájának bizonyítékaival elhalmozva hagyta el a községet, elhözva magával az andrásfalvi egyház legfontosabb okmányát a néhai Abats püspök által adományozott naplót, mely az egyház dolgairól való feljegyzéseket foglalja magában.

Gyász hírek. Néhai boldog emlékü Hajdu Péter batizi volt ref. lelkész özvegye született Vásárhelyi Juliánna lelkészneő Batizon ápril 23-án, 68 éves korában, — Hajdu Albert udvarii ref. lelkész neje, született Szalka Ilona lelkészneő Udvariban ápril 29-én 32 éves korában, nagyszámu uri és különféle hitfelekezeti közönség részvéte mellett temették el. — A batizi gyászalkalomnál Bodnár János kakszentmártoni és Bartha Mór mikolai ref. lelkészek, — az udvarii gyász esetén Soltész János ombodi és Bodnár János szentmártoni ref. lelkészek tartottak mélyen megható gyászbeszédet. Áldott legyen emlékeztük! Béke hamvaikra!

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztőtársak:
Csiky Lajos, Géresi Kálmán.